

Kapitola 1

PRÁVO NA ŽIVOT

(čl. 2 Úmluvy)

1 VĚC MCCANN A DALŠÍ proti SPOJENÉMU KRÁLOVSTVÍ – Smrtící výstřely britských vojáků na tři příslušníky IRA podezřelé z přípravy pumového atentátu na Gibraltar

1. – Před 4. březnem 1988 se britské, španělské a gibraltarské orgány dozvěděly, že prozatimní IRA plánuje teroristický atentát na Gibraltar. V tento den je hlášeno, že „jednotka aktivní služby“ IRA byla spatřena v Malaze ve Španělsku. K 5. březnu mají britské a gibraltarské orgány k dispozici informace, na jejichž základě se lze domnívat, že jednotka (která byla identifikována) spáchá atentát prostřednictvím automobilu s nastraženou výbušninou, který bude pravděpodobně ovládnán na dálku. Je rozhodnuto zatknout příslušníky jednotky, jakmile automobil dopraví na Gibraltar, což má umožnit získání důkazů pro účely procesu. Příslušníci jednotky jsou nicméně považováni za nebezpečné teroristy, kteří jsou velmi pravděpodobně ozbrojeni a kteří, narazí-li na bezpečnostní síly, budou připraveni použít svých zbraní nebo odpálit nálož.

Pan Sean Savage je zahlédnut odpoledne 6. března 1988, když na Gibraltar parkuje automobil. Později je viděn, jak ve společnosti pana Daniela McCanna a slečny Mairead Farrellové pozoruje místo, kde je automobil zaparkován. Poté, co se všichni tři od automobilu vzdálili, pyrotechnik po spěšném přezkoumání prohlašuje, že se může jednat o automobil s nastraženou výbušninou. Tehdy je rozhodnuto všechny tři podezřelé zatknout. Příslušníci SAS (Special Air Service, pluk britské armády) v civilu se za tímto účelem zdržují v blízkosti. Kontrola nad operací je policejním prefektem Gibraltarů svěřena jejich veliteli.

Pan McCann a slečna Farrellová se oddělují od pana Savage. Dva z vojáků je sledují. Když se pan McCann otočí, jeden z nich tasí zbraň a vyzývá je k zastavení. Pan McCann učiní rukou pohyb k boku. Slečna Farrellová učiní prudký pohyb ke své kabelce. V domnění, že jeden i druhý stisknou dálkové ovládání pro odpálení nálože, vojáci několikrát vystřelí z bezprostřední blízkosti a oba podezřelé usmrtí.

Pan Savage je sledován dalšími dvěma vojáky. Když propukne střelba, která usmrtí pana McCanna a slečnu Farrellovou, prudce se otočí čelem ke svým pronásledovatelům. Jeden z nich mu nařizuje, aby se zastavil a tasí zbraň. Pan Savage posune ruku směrem k boku. V obavě, že se snaží dotknout dálkové ovládání, vojáci několikrát z bezprostřední blízkosti vystřelí; je usmrcen.

Podle svědectví patologů byla slečna Farrellová zasažena osmi kulkami, pan McCann pěti a pan Savage šestnácti.

U těla žádného ze třech podezřelých nejsou nalezeny ani zbraně ani detonátor. Ukáže se, že automobil, který zaparkoval pan Savage, neobsahuje ani výbušninu ani pumu. Nicméně v jiném vozidle, objeveném později španělskou policií v Marbelle, je mezi 200 náhaji nalezena výbušnina tvořená 64 kg semtexu a dvěma časovými spínači. Slečna Farrellová si tento automobil pronajala na falešné jméno.

2. – Dne 6. září 1988 Coroner Gibraltarů zahajuje soudní vyšetřování ve věci střelby. Předsedá jednání, přičemž mu asistuje porota složená z místních obyvatel. Je vyslechnuto 79 svědků, včetně vojáků, policistů a dohlížejícího personálu, kteří se zúčastnili operace, jakož i patologů, soudních lékařů a znalců výbušnin. V souladu s rozhodnutími vydanými vládou nejsou sděleny některé informace, jako totožnost, vzdělání, vybavení a aktivity svědků, kteří jsou příslušníky armády a bezpečnostních sil. Dne 30. září 1988 porota vynáší verdikty, podle nichž byla usmrcení zákonná.

Stěžovatelé – paní Margaret McCannová, pan Daniel Farrell a pan John Savage – kteří jsou s těmito verdikty nespokojeni, podávají dne 1. března před High Court of Justice Severního Irsku žaloby na ministerstvo obrany. Ministr zahraničních věcí nicméně vydává rozhodnutí vylučující jakékoli řízení proti státu. Stěžovatelé se marně dožadují povolení, aby směli požádat o soudní kontrolu zákonnosti rozhodnutí. Jejich žaloby jsou definitivně vyškrtuty ze seznamu dne 4. října 1991.

3. – Ve své stížnosti podané Komisi dne 14. srpna 1991 si stěžovatelé, britští a irští občané, stěžují, že zastřelení jejich blízkých představuje porušení čl. 2 Úmluvy, jež chrání právo na život.⁽¹⁾

• **Rozsudek ze dne 27. září 1995 (velký senát) (série A č. 324)**

4. – Soud se na úvod věnuje interpretaci čl. 2 Úmluvy, který patří k hlavním článkům Úmluvy.

Výjimky definované v odst. 2 ukazují, že čl. 2 se sice samozřejmě vztahuje na případy, kdy je zbavení života úmyslné, ale že to není jeho jediným předmětem. Text čl. 2 nahlížený jako celek ukazuje, že odst. 2 především nedefinuje situace, za nichž je dovoleno úmyslné zbavení života, nýbrž popisuje ty, v nichž je možné „použití síly“, jež může vést k neúmyslnému zbavení života.

⁽¹⁾ Komise ve své zprávě ze dne 4. března 1994 vyslovuje názor, že čl. 2 nebyl porušen (jedenáct hlasů proti šesti).

Použití síly musí být „absolutně nezbytné“⁽¹⁾ pro dosažení jednoho z účelů vyjmenovaných v písm. a), b) a c).

Soud je rozhodnut velmi pečlivě přezkoumávat případy, kdy dojde ke zbavení života, je-li úmyslně použita smrtící síla a brát v úvahu nejen činy příslušníků ozbrojených sil státu, ale rovněž všechny okolnosti případu, zejména přípravu a kontrolu příslušných činů.

Poznamenává, že čl. 2 Ústavy Gibraltarů se podobá čl. 2 Úmluvy s touto výjimkou, že použití síly, jež přivodí smrt, musí být „rozumně ospravedlnitelné“ podle prvního textu a „absolutně nezbytné“ podle druhého. Rozdíl mezi těmito dvěma normami však není dostatečně významný na to, aby pouze z této skutečnosti byl vyvozen závěr, že byl porušen čl. 2 odst. 1.

Zákon všeobecně zakazující jakékoli svévolné usmrcení by byl v praxi neúčinný, kdyby neexistovalo řízení umožňující kontrolovat zákonnost použití smrtící síly státními orgány. Povinnost chránit právo na život implikuje tedy (když je příslušníky ozbrojených sil státu použito síly, jež přivodila smrt člověka) povinnost vést účinné vyšetřování.

V projednávaném případě skutečně došlo k soudnímu vyšetřování, v jehož průběhu byli stěžovatelé před soudem zastoupeni a vypovídalo sedmdesát devět svědků. Navíc advokáti měli možnost podrobit výsledku i křížovému výsledku klíčové svědky, zejména vojáky a policisty, kteří se zúčastnili přípravy a provedení protiteroristické operace a předložit v průběhu řízení argumenty podle svých představ. Různé nedostatky soudního vyšetřování závažným způsobem nezabránily kompletnímu, nestrannému a důkladnému posouzení. V tomto ohledu tedy čl. 2 odst. 1 Úmluvy nebyl porušen.

5. – Při aplikaci čl. 2 na okolnosti projednávaného případu bere Soud v úvahu tři aspekty.

První aspekt: všeobecná metoda vyhodnocení svědectví. Zjištění a ověření skutkových okolností přísluší na prvním místě Komisi. V projednávané věci jsou její zjištění přesná a důvěryhodná. Soud však musí sám posoudit, zda skutky ukazují na porušení čl. 2, což neznamená posoudit trestní odpovědnost přímo nebo nepřímo dotčených osob.

Druhý aspekt: tvrzení stěžovatelů, podle něhož usmrcení bylo předem promyšlené. Soud je odmítá jako nepodložené. Není prokázáno, že na nejvyšší

⁽¹⁾ V oficiálním českém překladu Úmluvy (sdělení Ministerstva zahraničních věcí publikováno pod č. 209/1992 Sb.) je výraz „absolument nécessaire / absolutely necessary“, použitý ve francouzském / anglickém originálu Úmluvy, přeložen jako „více než zcela nezbytné“. V této knize je překládán jako „absolutně nezbytné“ (pozn. překl.).

úrovni velení na Ministerstvu obrany nebo ve vládě existoval plán na zavraždění podezřelých, ani že vojáci A, B, C a D byli svými nadřízenými pobízeni k usmrcení podezřelých nebo že v tomto směru obdrželi instrukce a konečně ani to, že by se sami rozhodli zabít. Také není dokázáno, že by od státních orgánů přicházelo povzbuzování nebo nářky na eliminaci podezřelých. Použití SAS nepostačuje k prokázání, že usmrcení byla předem promyšlená.

Třetí aspekt: příprava a provedení operace.

Soud musí vzít v úvahu dilema státních orgánů: na jedné straně chránit život obyvatel Gibraltarů a na druhé straně omezit na minimum použití smrtící síly. Musí mít také na paměti, že státní orgány měly co do činění s příslušníky IRA, již odsouzenými za pumové útoky a s dobře známým expertem na výbušniny a že měly dost času na to, aby mohly předvídat jejich odvetnou reakci. Svou strategii nicméně musely zvolit na základě neúplných domněnek. Soud se musí velmi pečlivě zabývat nejen tím, zda použitá síla byla striktně přiměřená ochraně života, ale rovněž tím, zda operace byla připravena a kontrolována takovým způsobem, aby bylo použití smrtící síly omezeno na nezbytné minimum.

Pokud jde o činy vojáků, Soud připouští, že se v dobré víře domnívali, že na podezřelý je nutno střílet, aby se jim zabránilo v odpálení nálože, a tím ve způsobení velkých ztrát na lidských životech. Použití síly definované v čl. 2 může být ospravedlněno, jestliže se zakládá na čestném přesvědčení, jež je z dobrých důvodů považováno za správné, ale později se ukáže jako chybné. Vzhledem k dilematu, před nímž státní orgány stály, činy vojáků samy o sobě nepostačují k porušení tohoto ustanovení.

Co se týče organizace a kontroly operace, Soud si položil otázku, proč podezřelí nebyli zatčeni na hranici, ani nebylo rozhodnuto zabránit jim ve vstupu na Gibraltar, když se předpokládalo, že připravují pumový atentát. Nebyla dostatečně vzata v úvahu možnost, že odhady zpravodajských služeb byly chybné. Podezřelí např. mohli být na průzkumné misi, nebo mohlo být málo pravděpodobné, že chtějí nálož odpálit v době, kdy dva z nich směřují k hraniční zóně, či aby pak mohli domnělou pumu nechat vybuchnout, že chtějí uvést vysílač do chodu předem. Navíc bylo přehnaně zjednodušující vojákům sdělit, že odpalovací zařízení může být aktivováno pouhým stiskem tlačítka.

Výše uvedené údaje spolu se skutečností, že přítomnost automobilu s nastroženou výbušninou, jež může explodovat při pouhém stisknutí tlačítka, byla oznámena jako jistá, znamenají, že série pracovních hypotéz byla vojákům A, B, C a D předložena jako jistoty. To učinilo použití smrtící síly téměř nevyhnutelným. Navíc byli vojáci vycvičeni střílet až do chvíle, kdy nastane smrt. Státní orgány tedy byly – vzhledem ke své povinnosti respektovat život – povinny vyhodnotit informace s co největší opatrností před jejich předáním vojákům, kteří své střelné zbraně automaticky používají k usmrcení. Takový reflexivní

čin nebyl proveden s veškerým zabezpečením při manipulaci se střelnými zbraněmi, které lze oprávněně očekávat od osob zodpovědných za aplikaci zákonů v demokratické společnosti, a to i když jde o nebezpečné teroristy. To ukazuje na nedostatek zabezpečení v organizaci a kontrole operace zatčení.

Soud tak není přesvědčen, že smrt tří teroristů vyplynula z použití síly, jenž bylo absolutně nezbytné pro zajištění obrany jiných osob proti nezákonnému násilí. Článek 2 Úmluvy byl tedy porušen (deset hlasů proti devíti).

6. – Soud odmítá přiznat náhradu podle čl. 50 Úmluvy, neboť všichni tři usmrcení podezřelí měli v úmyslu položit na Gibraltarů nálož. Zamítá proto žádost stěžovatelů o odškodnění (jednomyslně).

Pokud jde o náklady související s řízením ve Štrasburku, přiznává stěžovatelům 38 700 GBP, minus částka, jež jim byla poskytnuta v rámci právní pomoci Rady Evropy (jednomyslně).

7. Literatura

- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.) – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1995», *A.F.D.I.* 1995, str. 485 a násl.
- DECAUX (E.) a TAVERNIER (P.) – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1995)», *J.D.I.* 1996, str. 245-247.
- FARRAN (S.) – *The UK before the European Court of Human Rights. Case law and commentary*, Londýn, Blakstone, 1996, str. 39-47.
- JACKSON (D. W.) – *The United Kingdom confronts the European Convention on Human Rights*, Gainesville, University Press of Florida, 1997, str. 56-57.
- JOSEPH (S.) – «Denouement of the Deaths on the Rock: the right to life of terrorists», *N.Q.H.R.*, 1996, str. 5-22.
- KNEIHS (B.) – «Recht auf Leben und Terrorismusbekämpfung. Anmerkungen zur jüngsten Judikatur des EGMR zu Art. 2 EMRK», in Grabenwarter (C.) a Thienel (R.), *Kontinuität und Wandel der EMRK. Studien zur Europäischen Menschenrechtskonvention*, Kehl, Engel, 1998, str. 21-43.
- KOERING-JOULIN (R.) – «Droits de l'homme», *R.S.C.D.P.C.* 1996, str. 462-465.
- MERRILLS (J. G.) – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1996», *B.Y.B.I.L.* 1996, str. 609-612.
- PELSER (C. M.) – «The case law of the European Court of Human Rights in 1995», *E.J.C.* 1996, str. 283 a násl.
- PETTITI (L.-E.) – «Droits de l'homme», *R.S.C.D.P.C.* 1996, str. 184-187.
- PUECHAVY (M.) – «Note», *G.P.*, 11.-12. 10. 1996, str. 33.
- REITER-KORKMAZ (A.) – «Droit à la vie et répression du terrorisme», *R.T.D.H.* 1996, str. 252-270.
- SHERLOCK (A.) a ANDREWS (J.) – «Judgments of the Court of Human Rights», *E.L.R. Human Rights Survey* 1996, str. 78 a násl.
- SUDRE (F.) – «Droit européen des droits de l'homme», *J.C.P.* 1996, édition

neúčinný, kdyby neexistovalo řízení umožňující kontrolovat zákonnost použití smrtící síly státními orgány a nutící je, aby ze svých činů skládaly účty.

Soud odmítá tezi vlády, podle níž odpovědnost za úmrtí Ahmeta Güleçe padá na PKK. Nezdá se, že by vyšetřovatelé pochybovali o verzi události podané policií; nenamáhali se s vyslechnutím dvou klíčových svědků, poddůstojníka Ayhana, řidiče vozidla Condor a slečny Cüdy Demirové, která se nacházela po boku stěžovatelova syna v okamžiku, kdy byl zasažen úlomkem smrtící kulky.

Incidenty přinášející smrt jsou na jihovýchodě Turecka naneštěstí tragickou a běžnou věcí vzhledem k nedostatku bezpečnosti, který zde vládne. Avšak ani četnost násilných ozbrojených konfliktů ani velký počet obětí nemají dopad na povinnost, vyplývající z čl. 2, provést účinné a nezávislé vyšetřování úmrtí, k nimž dojde při střetech s pořádkovými silami nebo, jako v projednávaném případě, v průběhu manifestace, byť je nezákonná.

Za těchto podmínek Soud dospěl k závěru, že vyšetřování nebylo vedeno ani důkladně ani nezávislými orgány, a navíc probíhalo bez účasti podavatele trestního oznámení, jemuž nebylo doručeno nařízení ze dne 18. října 1991 a rozhodnutí ze dne 13. listopadu 1993.

6. – Článek 2 byl tedy porušen z důvodu nepřiměřeného použití síly a absence důkladného vyšetřování okolností úmrtí stěžovatelova syna (jednomyslně).

7. – Soud na základě čl. 50 rozhodl přiznat stěžovateli 50 000 FRF za morální újmu (jednomyslně) a 10 000 FRF za náklady řízení (jednomyslně).

8. Literatura

DECAUX (E.) a TAVERNIER (P.) – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1998)», *J.D.I.* 1999, str. 224-226.

KOERING-JOULIN (R.) – «Droits de l'homme», *R.S.C.D.P.C.* 1999, str. 384 a násl.

SUDRE (F.) – «Droit de la Convention européenne des droits de l'homme», *J.C.P.* 1999, édition générale, č. 3, I, 105.

Kapitola 2 ZÁKAZ MUČENÍ

(čl. 3 Úmluvy)

Oddíl 1

ZACHÁZENÍ SE ZATČENÝMI NEBO ZADRŽOVANÝMI OSOBAMI

3 VĚC IRSKO proti SPOJENÉMU KRÁLOVSTVÍ – Výjimečná opatření a zacházení se zadržovanými v Severním Irsku

1. – *U zrodu stížnosti stojí tragická a trvalá krize, kterou prochází Severní Irsko. K měsíci březnu roku 1975 přinesl neklid posledních let v Ulsteru více než 1 100 mrtvých a 1 500 zraněných, přičemž také způsobil zničení majetku ve výši přesahující 140 milionů liber; někdy měl podobu nepokojů, jindy teroristických činů, tj. organizovaného násilí pro politické cíle.*

Dne 9. srpna 1971 vláda Severního Irsku přistupuje k použití různých zvláštních pravomocí, zahrnujících zatčení, zadržení a internaci četných osob. Výkon těchto „mimosoudních“ pravomocí pokračuje i po 30. březnu 1972, datu, kdy byly funkce vlády a parlamentu šesti hrabství svěřeny orgánům Spojeného království. Podle oficiálních zdrojů jsou namířeny hlavně proti Irské republikánské armádě (IRA), tajně paramilitaristické organizaci; po 5. únoru 1973 je jich užíváno také proti osobám podezřelým ze spojení s „loajálním“ terorismem.

Legislativa dávající tyto pravomoci a způsob, jakým byla používána, se v průběhu záležitosti vyvíjely. Dotčené osoby byly podrobeny jednomu nebo několika opatřením, která měla v hrubých rysech formu počátečního předvedení pro účely výslechu, prodlouženého zadržení pro doplnění šetření a preventivní vazby na zákonem neomezenou dobu. Obecné trestní právo zůstávalo v platnosti a v praxi souběžně se zvláštními pravomocemi.

2. – *Dne 16. prosince 1971 irská vláda podává Komisi stížnost, v níž uvádí, že Spojené království porušilo v Severním Irsku různé články Úmluvy, zejména pak čl. 3, 5, 6, 14 a 15. Podstatou jejího tvrzení je, že mnoho osob zbavených svobody na základě zvláštních pravomocí bylo podrobeno špatnému zacházení, že tyto pravomoci jsou samy o sobě neslučitelné s Úmluvou a způsob, jímž byly aplikovány, představoval diskriminaci založenou na politických názorech.*

Soud tak byl vyzván, aby se vyslovil k existenci praktik a nikoli k jednotlivým případům.

• **Rozsudek ze dne 18. ledna 1978 (plénium Soudu) (série A č. 25)**

3. – V první části se rozsudek zabývá tvrzením o špatném zacházení. Při zjišťování skutkových okolností Komise postupovala způsobem, který stanovila a který obě vlády přijaly. Zevrubně posoudila, na základě lékařských zpráv a ústních výpovědí, šestnáct případů, považovaných za „represenzativní“, které vybrala irská vláda. Dalších jednačtyřicet prostudovala na základě lékařských zpráv a písemných sdělení; zmínila i zbývající případy. Pokud jde o tvrzení o špatném zacházení, stanovisko Komise (zpráva ze dne 25. ledna 1976) obsahovalo zejm. dvojí konstatování: kombinované použití „pěti technik“ pro pomoc při výslechu čtrnácti osob v roce 1971 představovalo praxi nelidského zacházení a mučení, porušující čl. 3; deset dalších osob trpělo nelidským zacházením v rozporu s článkem 3 a při výsleších v Palace Barracks u Belfastu v roce 1971 bylo praktikováno nelidské zacházení porušující tento článek..

Britská vláda nezpochybňovala před Soudem stanovisko Komise v těchto dvou bodech: zavazovala se rovněž bezpodmínečně k tomu, že zmíněných „pět technik“ za žádných okolností nebude znovu užito pro pomoc při výslechu. Dále tvrdila, že rozhodnutí Soudu o těchto otázkách by nebylo užitečné a to s ohledem na její závazek a na různá další opatření přijatá Spojeným královstvím.

4. – Soud bere tento závazek britské vlády na vědomí; rozhoduje však, že navzdory absenci zpochybnění některých porušení čl. 3 je namístě se k nim vyslovit (jednomyslně). Dále analyzuje situaci v různých výslechových či vazebních centrech.

První případ: neidentifikované centrum nebo centra. V srpnu a říjnu 1971 je čtrnáct osob, zadržovaných v jednom nebo několika z těchto center, podrobena „důkladným“ výslechům. Ty zahrnují použití „pěti technik“, jež spočívají především v zahalení zadržovaných, jejich vystavení souvislému hlučnému hvizdu, bránění ve spánku, omezení stravy a přinucení stát proti zdi v nepřijemném postoji po dobu několika hodin. Podrobná svědectví, týkající se dvou z takto zadržovaných osob odhalila, že tyto techniky, někdy nazývané „dezorientační“ nebo „smyslové deprivace“, na ně byly aplikovány po dobu čtyř nebo pěti dnů s občasnými přestávkami, jejichž délku se nepodařilo zjistit. Soud poznamenává, že tyto techniky byly používány kumulativně, promyšleně a po dlouhé hodiny a způsobily těm, kteří jim byli vystaveni, pokud ne skutečná poškození zdraví, pak přinejmenším značné fyzické a morální utrpení a v průběhu výslechu jim přivodily akutní psychické poruchy. Kromě toho svou povahou mohly u oběti tohoto zacházení vyvolat pocity strachu, úzkosti a méněcennosti, způsobily je ponížít, potupit a případně zlomit jejich fyzickou a psychickou odolnost. Soud dospěl k závěru, že použití těchto pěti technik je nutno považovat za praxi nelid-

ského a ponižujícího zacházení (šestnáct hlasů proti jednomu); naproti tomu se domnívá, že jejich použití nepředstavovalo praxi mučení, neboť tyto techniky nezpůsobily utrpení takové intenzity a krutosti, jaké implikuje slovo mučení (třináct hlasů proti čtyřem).

Druhý případ: Palace Barracks. Na podzim 1971 příslušníci *Royal Ulster Constabulary* surově nakládají s četnými osobami zadržovanými v tomto vojenském táboře (např. do nich kopou nebo je bítí pěstmi), což přivodilo značné utrpení a někdy i tělesné újmy. Soud konstatuje existenci praxe nelidského zacházení (jednomyslně), avšak má za to, že se nejednalo o praxi mučení, protože intenzita utrpení, které mohlo být vyvoláno inkriminovanými činy, nedosahovala takové úrovně, jakou implikuje pojem mučení (čtrnáct hlasů proti třem); dále nepokládá za prokázané, že zmíněná praxe přetrvávala i po dubnu 1971 (jednomyslně).

Třetí případ: ostatní místa. Soud kvalifikuje zacházení se zadržovanými ve vojenském táboře Ballykinler (hrabství Down) v srpnu 1971, které zahrnovalo nucený výkon nepřijemných cvičení, jako ponižující a odsouzeníhodnou praxi; rozhoduje však, že tato praxe neporušila čl. 3 (patnáct hlasů proti dvěma). Dodává, že údaje, které má k dispozici, vedou k domněnce, že k jednotlivým porušením čl. 3 muselo dojít i na různých jiných místech v Severním Irsku. Uzavírá nicméně, že žádná praxe, jež by byla v rozporu s čl. 3, není u těchto dalších míst prokázána (patnáct hlasů proti dvěma).

5. – Konečně, Soud je toho názoru, že nemůže Spojenému království nařídít, jak to žádala irská vláda, zahájení trestního nebo disciplinárního stíhání proti těm, kteří spáchali, kryli nebo tolerovali porušení čl. 3 konstatovaná Soudem (jednomyslně).

6. – Druhá část rozsudku pojednává o „mimosoudních“ zbaveních svobody. Soud souhlasí se závěrem Komise, který nebyl britskou vládou zpochybněn a podle něhož zvláštní pravomoci pro zatčení, zadržení a/nebo internaci tak, jak byly vykonávány, porušily čl. 5 v řadě bodů. Dále se zabývá otázkou čl. 15, na jehož základě stát může, v případě války nebo jiného veřejného nebezpečí ohrožujícího život národa,⁽¹⁾ odstoupit od některých závazků stanovených v Úmluvě, v rozsahu, který je přísně vyžadován naléhavostí situace. Soud potvrzuje, že takové nebezpečí v Severním Irsku v dané době skutečně existovalo (jednomyslně). Irská vláda však tvrdila, že odstoupení od čl. 5 překračovalo

⁽¹⁾ V oficiálním českém překladu Úmluvy (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.) je výraz „*danger public menaçant la vie de la nation*“, použitý ve francouzském originálu Úmluvy, přeložen jako „veřejné ohrožení státní existence“. V této knize je překládán doslovně, jako „veřejné nebezpečí ohrožující život národa“ (pozn. překl.).

„přísne vyžadovaný rozsah“. S ohledem na míru uvážení ponechanou státním čl. 15 Soud rozhoduje, že toto tvrzení není prokázáno (šestnáct hlasů proti jednomu).

7. – Irská vláda poukazovala na porušení čl. 14 ve spojení s článkem 5: tvrdila, že vznikla diskriminační politika či praxe, založená na politických názorech, a to jako důsledek skutečnosti, že před únorem 1973 zvláštní pravomoci sloužily pouze proti osobám podezřelým z účasti na terorismu v řadách IRA nebo z držení informací, jež se jí týkaly; později jich bylo užito také proti domnělým „loajalistickým“ teroristům, ale v mnohem menší míře.

Před 30. březnem 1972, konstatuje Soud, byla velká většina teroristických činů dílem IRA, která – díky své mnohem lépe vybudované organizaci – představovala daleko závažnější hrozbu než „loajalističtí“ teroristé. Všeobecně také bylo snazší soudně stíhat posledně jmenované než jejich „republikánské“ protějšky a často byli předáváni soudům. Po březnu 1972 „loajalistický“ terorismus doznal neobyčejného rozmachu. Soud nicméně pokládá za málo realistické rozdělit situaci, která se neustále vyvíjela, na ostře ohraničené fáze; připouští, že státní orgány váhaly, jakého postupu se mají držet, postupovaly tápavě a potřebovaly určitou dobu na to, aby se pokusily přizpůsobit postupným požadavkům krize. Proto nemůže prohlásit, že výkon zvláštních pravomocí pouze proti IRA, před únorem 1973, představoval diskriminaci: cíl sledovaný až k tomuto datu – přednostně eliminovat nejobávanější organizaci – mohl být pokládán za legitimní a použité prostředky se nezdají nepřiměřené. Soud obzvláště poznamenává, že počínaje únorem 1973 sloužila „mimosoudní“ zbavení svobody k boji proti terorismu jako takovému a již nikoli výhradně proti určité organizaci; nebyla ani zdaleka tak často používána proti „loajalistickým“ teroristům jako proti IRA, avšak ta dosud páchala většinu teroristických činů. S ohledem na soubor opatření přijatých proti oběma kategoriím teroristů Soud konstatuje, že počáteční rozdíl v zacházení nepřetržoval po únoru 1973. S konečnou platností má za to, že žádná diskriminace, která by byla v rozporu s kombinovanými články 14 a 5, nebyla prokázána (patnáct hlasů proti dvěma).

8. – Rozsudek obsahuje ještě velmi stručnou třetí část věnovanou čl. 6. Za předpokladu jeho aplikovatelnosti – Soud nepokládá za nutné tuto otázku rozhodnout – odstoupení od jeho záruk nevyhnutelně vyplývala z odstoupení od záruk čl. 5 a jsou, tak jako ona, slučitelná s čl. 15 (jednomyslně); navíc Soud nenachází jakoukoli diskriminaci, která je v rozporu s kombinovanými články 14 a 6 (patnáct hlasů proti dvěma).

9. – Jelikož irská vláda uvedla, že neusiluje o dosažení náhrady škody ve prospěch osob, jež se staly obětí porušení Úmluvy, Soud dospěl k závěru, že není namístě v projednávaném případě aplikovat čl. 50 (jednomyslně).

10. Literatura

- ANDREWS (J.). – «The Northern Ireland case before the Court», *E.L.R.*, 1978, str. 250-258.
- AUBERT (G.). – «Répression du terrorisme et protection des libertés individuelles: le Royaume-Uni devant la Cour européenne des droits de l'homme», *Revue internationale de criminologie et de police technique* 1978, str. 367-384.
- BLECKMANN (A.). – «Anmerkungen zum Nordirland-Fall des Europäischen Gerichtshofes für Menschenrechte», *EuGRZ* 1979, str. 188-191.
- BONNER (D.). – «Ireland v. United Kingdom», *I.C.L.Q.*, 1978, str. 897-907.
- CALLEWAERT (J.), DÉJEANT-PONS (M.) a SANSONETIS (N.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme relative à l'article 50 de la C.E.D.H. (2e partie)», *R.U.D.H.*, 1990, str. 121.
- COHEN-JONATHAN (G.). – «Cour européenne des droits de l'homme – chronique de jurisprudence 1978», *C.D.E.* 1979, str. 465-471.
- DONAHUE (D. E.). – «Human rights in Northern Ireland: Ireland v. the United Kingdom», *Boston College International and Comparative Law Review* 1980, str. 377-432.
- DOSWALD-BECK (L.). – «What does the prohibition of "torture or inhuman or degrading treatment or punishment" mean? The interpretation of the European Commission and Court of Human rights», *N.I.L.R.* 1978, str. 24-50.
- DRZEMCZEWSKI (A.). – «Human rights. Recent developments», *The Law Teacher* 1978, str. 49-53.
- ERGEC (R.). – *Les droits de l'homme à l'épreuve des circonstances exceptionnelles. Étude sur l'article 15 de la Convention européenne des droits de l'homme*, Bruylant, Bruylant et Éditions de l'Université de Bruxelles, 1987, str. 167-170 a 209-212.
- GARCIA DE ENTERRIA (E.) (ed.). – *El sistema europeo de protección de los derechos humanos*, Madrid, Civitas, 1983, str. 430-451.
- HARRIS (D. J.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1978», *B.Y.B.I.L.* 1978, str. 301-306.
- HARTMAN (J. F.). – «Derogation from human rights treaties in public emergencies – A critique of implementation by the European Commission and Court of Human Rights and by the Human Rights Committee of the United Nations», *Harv.I.L.R.* 1981, str. 1-52.
- JACKSON (D. W.). – *The United Kingdom confronts the European Convention on Human Rights*, Gainesville, University Press of Florida, 1997, str. 31-45.
- KAMMINGA (M. T.). – *Inter-State accountability for violations of human rights*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1972, 217 stran.
- LEDURE (C.). – «Garanties minimales contre la détention arbitraire et pour le droit à un procès équitable en période d'exception», *R.B.D.I.* 1994, str. 646-650.
- MARTIN (P.-M.). – «A propos de l'article 3 de la Convention européenne des droits de l'homme: l'arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme dans l'affaire Irlande contre Royaume-Uni», *R.G.D.I.P.* 1979, str. 104-125.
- PELLOUX (R.). – «L'affaire irlandaise et l'affaire Tyrer devant la Cour européenne

11 VĚC VIJAYANATHAN A PUSPARAJAH proti FRANCII – Výzva srilánským žadatelům o azyl, aby opustili francouzské území

1. – *Srilánští občané tamilského původu, pánové Ampalam Vijayanathan a Nagalingam Pusparajah, tajně vstupují do Francie v roce 1989. Žádají o politický azyl, avšak francouzský úřad pro ochranu uprchlíků a osob bez vlasti, a poté v odvolacím řízení Komise pro stížnosti uprchlíků, jejich žádost v roce 1990 zamítají: oba tyto orgány dospívají k závěru, že skutkové okolnosti a obavy z perzekuce, na nichž jsou žádosti založeny, nebyly prokázány. V prosinci 1990, resp. v lednu 1991, francouzské úřady vyzývají pana Vijayanathana a pana Pusparajaha, aby ve lhůtě jednoho měsíce opustili francouzské území, jinak se mohou stát předmětem správního opatření eskortování na státní hranice; této výzvě se však nepodvolují. K datu zprávy Komise toto opatření – proti kterému by bylo přípustné odvolání ke správním soudům – nebylo přijato a stěžovatelé se dosud bez povolení zdržují na francouzském území.*

2. – *Před Komisí, na niž se obracejí ve dnech 10. prosince 1990 a 10. ledna 1991 pánové Vijayanathan a Pusparajah uvádějí, že jejich bezprostředně hrozící předání na Srí Lanku by je vystavilo perzekucím nebo zacházení zakázanému čl. 3 Úmluvy.⁽¹⁾*

• Rozsudek ze dne 27. srpna 1992 (senát) (série A č. 241-B)

3. – *Vláda se hájila především tím, tak jako již před Komisí, že stěžovatelé nejsou v postavení „poškozených“ a nevyčerpali vnitrostátní prostředky nápravy.*

Soud na úvod poukazuje na rozdíl mezi projednávaným případem a věcmi Scering proti Spojenému království (ministr vnitra již podepsal výnos nařizující vyhoštění do Spojených států) a Vilvarajah a další proti Spojenému království (k odsunu na Srí Lanku došlo během řízení před Komisí). Konstatuje také, že navzdory výzvě k opuštění území, jež sama nemá exekutivní charakter a zamítnutí žádosti o výjimečné povolení k pobytu, kterou předložil pan Pusparajah, nebyl vůči stěžovatelům dosud vydán žádný příkaz k eskortování na hranici. Kdyby policejní prefekt rozhodl o jejich vrácení, dotyční by ještě měli k dispozici opravný prostředek stanovený čl. 22 bis vyhlášky ze dne 2. listopadu 1945, ve znění pozdějších změn a soubor záruk, jimiž je doprovázen. Stručně řečeno, pánové Vijayanathan a Pusparajah za daného stavu věcí nemohou tvrdit, že jsou poškozeni porušením Úmluvy ve smyslu jejího čl. 25 odst. 1. Soud proto námitku přijímá (jednomyslně).

4. – *Tento závěr činí nadbytečným posouzení dalších argumentů vlády.*

⁽¹⁾ Komise ve své zprávě ze dne 5. září 1991 dospívá k závěru, že k porušení čl. 3 nedošlo (devět hlasů proti šesti)

5. Literatura

- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1992», *A.F.D.I.* 1992, str. 629 a násl.
- DECAUX (E.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», *J.D.I.* 1993, str. 745-746.
- LESCÈNE (P.). – «Affaires Beldjoudi c. France et Vijayanathan et Pusparajah c. France», *Cahiers du CREDHO*, č. 1, 1994, str. 81-84.
- MERRILLS (J. G.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1992», *B.Y.B.I.L.* 1992, str. 594-595.
- SUDRE (F.), LEVINET (M.), PEYROT (B.) a ECOCHARD (B.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme – 1992», *R.U.D.H.* 1993, č. 1-2, str. 1 a násl.
- WARBRICK (C.). – «The European Convention on Human Rights», *Y.E.L.* 1992, str. 697-698.

Oddíl 3

TĚLESNÉ TRESTY

12 VĚC TYRER proti SPOJENÉMU KRÁLOVSTVÍ – Soudně uložený tělesný trest na ostrově Man

1. – *Anthony Tyrer, britský státní příslušník, žije v Castletownu na ostrově Man. Dne 7. března 1972, kdy mu je patnáct let, přičemž se až dosud dobře choval, je odsouzen místním soudem pro mladistvé na základě zákona platného na ostrově ke třem ranám rákoskou za nevyprovokované násilí, jež přivodilo ublížení na zdraví (spolu se třemi chlapci zranil staršího žáka své školy). Proti trestu se odvolává k Vysokému soudnímu dvoru ostrova Man. Ten jeho záležitost projednává a dne 28. dubna 1972 jeho odvolání zamítá. Rozsudek je vykonán téhož dne na policejní stanici v přítomnosti jeho otce a lékaře. Dotyčný musí spustit kalhoty a slipy a ohnout se přes stůl.*

2. – *Soudně ukládané tělesné tresty, zrušené v Anglii, Walesu a Skotsku v roce 1948 a v Severním Irsku v roce 1968, jsou zachovávány pro některé delikty legislativou ostrova Man. Lze je uložit jednotlivcům mužského pohlaví ve věku od deseti do jednadvaceti let, přičemž počet ran stanovený soudem nesmí přesáhnout šest u dítěte (od deseti do třinácti let) a dvanáct u mladistvého. Jejich používání – málo časté – se zdá být od roku 1969 omezeno na delikty násilí proti osobám.*

Ostrov Man není součástí Spojeného království, avšak je závislým územím Koruny, které má vlastní vládu, zákonodárné shromáždění a soudy. Britská vláda jej považuje za území, za jehož mezinárodní vztahy je odpovědna a učí-

nila prohlášení podle čl. 63 odst. 1 a 4 Úmluvy, kterým byla působnost Úmluvy rozšířena na tento ostrov.

3. – Ve své stížnosti podané Komisi dne 21. září 1972 Anthony Tyrer tvrdí především to, že tělesný trest, k němuž byl odsouzen, porušuje čl. 3 Úmluvy. Avšak v lednu 1976 oznamuje, že si přeje svou stížnost vzít zpět. Komise v březnu 1976 tuto žádost zamítá, neboť věc vyvolává obecné otázky týkající se dodržování Úmluvy a volá po důkladnějším posouzení bodů sporu.⁽¹⁾

• **Rozsudek ze dne 25. dubna 1978 (senát) (série A č. 26)**

4. – Soud musí nejprve rozhodnout jednu předběžnou otázku. *Attorney-General* ostrova Man ho totiž vyzval, aby věc vyškrtl ze seznamu případů a to ze dvou důvodů: Anthony Tyrer poté, co dosáhl plnoletosti, vyjádřil přání vzít svou stížnost zpět; Parlamentu ostrova Man byl předložen návrh zákona, kterým měl být zrušen soudně ukládaný tělesný trest jakožto trestní sankce za delikt, z něhož byl chlapec uznán vinným. Soud může určitou věc vyškrtnout ze seznamu případů, pokud je mu např. sdělena „skutečnost způsobitelná nabídnout vyřešení sporu“ (čl. 47 odst. 2 jeho jednacího řádu). Avšak rozhoduje žádosti o vyškrtnutí nevyhovět, protože se domnívá, že ani prohlášení Anthony Tyrera ani návrh zákona nemohou být za takovou skutečnost považovány (jednomyslně).

5. – Poté Soud přechází k meritu problému, přičemž se domnívá, že trest, jemuž byl podroben Anthony Tyrer, nebyl ani „mučením“ ani „nelidským trestem“ ve smyslu čl. 3, jelikož utrpení, jaké vyvolal, nedosáhlo úrovně implikované těmito pojmy. Jedinou otázkou, která vyvstává, tak je, zda byl inkriminovaný trest „ponižující“.

Aby byl nějaký trest v očích Soudu „ponižujícím“ a v rozporu s čl. 3, způsobené ponížení nebo potupa musí dosáhnout zvláštní úrovně a v každém případě se lišit od obvyklého prvku ponížení, jaký běžně a téměř nevyhnutelně obnášejí soudní tresty. Posouzení je v tomto směru relativní; závisí zejm. na povaze a kontextu trestu, jakož i na podmínkách jeho výkonu.

Soud poznamenává, že legislativa ostrova Man nabízí jisté záruky. Avšak po posouzení všech okolností případu se domnívá, že rány rákoskou, jimž byl dotčený podroben, představovaly ponižující trest. Soud totiž poukazuje na několik aspektů. Soudně ukládané tělesné tresty svou povahou implikují, že určitá lidská bytost páchá fyzické násilí na jednom ze svých bližních; navíc se jedná o násilí institucionalizované, jehož charakter je spojen s celým ofici-

⁽¹⁾ Komise ve své zprávě ze dne 14. prosince 1976 vyslovuje názor, že tělesný trest soudně uložený stěžovateli porušil čl. 3 z důvodu svého ponižujícího charakteru (čtrnáct hlasů proti jednomu).

álním řízením, které trest doprovází, a se skutečností, že vykonavatelé jsou pro delikventa zcela cizí. Ačkoli Anthony Tyrer neutrpěl vážné nebo trvalé ublížení na těle, jeho potrestání – spočívající v tom, že s ním veřejný orgán zacházel jako s věcí – bylo zásahem do jeho důstojnosti a fyzické integrity; také při očekávání násilí, jemuž měl být vystaven, pocítil úzkost. Konečně, stud, že bude bičován na nahé hýždě, do určité míry učinil ponižující charakter trestu ještě závažnějším, ale nebyl jediným nebo rozhodujícím faktorem.

Na tvrzení, že velká část obyvatelstva ostrova Man považuje bičování za účinný odstrašující prostředek, Soud odpovídá, že nikdy nelze připustit použití trestů jsoucích v rozporu s čl. 3, byť by jejich účinek byl jakkoli odstrašující.

6. – Soud se dále zabývá tím, zda na tomto závěru něco mění některé argumenty předložené na základě čl. 63: *Attorney-General* ostrova Man tvrdil, že s ohledem na místní potřeby trest uložený Anthony Tyrerovi neporušil Úmluvu.

Soud jednomyslně toto tvrzení odmítá. Nejprve poznamenává, že místní veřejné mínění nemůže být samo o sobě považováno za důkaz, že soudně ukládané tělesné tresty jsou na ostrově Man nezbytné jako odstrašující prostředek k udržování veřejného pořádku. Dále konstatuje, že nic nenavědčuje tomu, že by veřejný pořádek na ostrově nemohl být ochráněn bez použití takových trestů. Za třetí, současná praxe ve velké většině členských států rady Evropy umožňuje přinejmenším pochybovat o tom, že udržování pořádku v evropské zemi vyžaduje možnost ukládat podobné tresty; avšak ostrov Man je moderní společností, která se těší vysoce rozvinutým politickým, sociálním a kulturním podmínkám a vždy patřila do rodiny evropských národů. Konečně a především, žádná místní potřeba související s udržováním veřejného pořádku nemůže smluvnímu státu Úmluvy umožňovat, na základě čl. 63 odst. 3, aby užíval trestu, který je v rozporu s článkem 3.

7. – Vzhledem k výše uvedenému Soud rozhoduje, že trest, jemuž byl stěžovatel podroben, porušil čl. 3 (šest hlasů proti jednomu).⁽¹⁾

8. Literatura

- BONNER (D.). – «The beginning of the end for corporal punishment?», *M.L.R.* 1979, str. 580-586.
- CALLEWAERT (J.), DÉJEANT-PONS (M.) a SANSONETIS (N.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme relative à l'article 50 de la C.E.D.H. (2e partie)», *R.U.D.H.* 1990, str. 121.
- COHEN-JONATHAN (G.). – «Cour européenne des droits de l'homme – chronique de jurisprudence 1978», *C.D.E.* 1979, str. 471-473.

⁽¹⁾ *Chief Justice* ostrova Man na rozsudek Soudu upozornil soudy, které jsou příslušné vyhlásit odsouzení k tělesnému trestu.

(jednomyslně). Dotyčný měl totiž možnost podat občanskoprávní žalobu pro urážku skutkem a v případě úspěchu mu anglické soudní orgány mohly přiznat adekvátní odškodnění. Účinnost prostředku nápravy nezávisí na jistotě příznivého výsledku; Soudu celkem vzato nepřisluší, aby o tomto výsledku spekuloval. Konečně, čl. 13 nezachází tak daleko, aby vyžadoval prostředek nápravy, umožňující před „národním orgánem“ napadnout zákony smluvního státu s tím, že jsou v rozporu s Úmluvou nebo ekvivalentními vnitrostátními právními pravidly.

7. Literatura

- ALKEMA (E. A.). – «Noot», *N.J.* 1995, str. 3665-3667.
- DECAUX (E.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1993)», *J.D.I.* 1994, str. 775-778.
- EMMERIK (M. L. van). – «Noot», *NJCM-Bulletin* 1993, str. 578-583.
- FARRAN (S.). – *The UK before the European Court of Human Rights. Case law and commentary*, Londýn, Blakstone, 1996, str. 66-69.
- KOERNING-JOULIN (R.). – «Droits de l'homme», *R.S.C.D.P.C.* 1994, str. 362 a násl.
- LAWSON (R. A.) a SCHERMERS (H. G.). – *Leading cases of the European Court of Human Rights*, Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, str. 484-492.
- MAZIÈRE (P.). – «Interprétation des articles 3, 8 et 13 de la Convention européenne des droits de l'homme à propos d'un châtement corporel dans une école privée britannique», *J.C.P.* 1994, édition générale, II, 22262.
- MERRILLS (J. G.). – «Decision on the European Convention on Human Rights during 1993», *B.Y.B.I.L.* 1993, str. 513-515.
- PHILLIPS (B.). – «The case for corporal punishment in the United Kingdom. Beaten into submission in Europe?», *I.C.L.Q.* 1994, str. 153-163.
- SCHERMERS (H. G.). – «Lijstraffen op school», *Ex Iure* 1987, str. 169-179.
- SCHÜRMAN (F.). – «Europäischer Gerichtshof für Menschenrechte – Chronik der Rechtsprechung (1.1.-30.6. 1993)», *A.J.P./P.J.A.* 1993, str. 1136-1145, 1282-1293, 1529-1530 a 1535-1536.
- SUDRE (F.) a kol. – «Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme. Première partie: janvier-mai 1993», *R.U.D.H.* 1993, str. 217 a násl.
- SWART (B.). – «The case-law of the European Court of Human Rights in 1993», *E.J.C.* 1994, str. 180 a násl.
- WABRICK (C.). – «The European Convention on Human Rights», *Y.E.L.* 1994, str. 608-611.

Kapitola 3 ZÁKAZ OTROCTVÍ A NUCENÉ PRÁCE

(čl. 4 Úmluvy)

14 VĚC VAN DER MUSSELE proti BELGII – Povinnost advokátního koncipienta pomáhat obviněnému bez odměny a náhrad

1. – *Belgičan narozený v roce 1952, Eric Van der Mussele, je advokátem v Antverpách. Dne 31. července 1979, kdy je ještě v postavení koncipienta, je kancelář pro porady a obhajoby Advokátní komory v Antverpách ustanoven, aby jako obhájce ex-offo zajišťoval obhajobu gambijského státního příslušníka, pana Ebrimy. Ten se po odsouzení v prvním stupni a poté v odvolacím řízení dostává dne 17. prosince na svobodu, po intervenci svého obhájce u ministra spravedlnosti. Nazíří kancelář pro porady a obhajoby informuje pana Van der Musseleho, že mu případ odebírá a že nesolventnost dotyčného činí nemožným poskytnutí odměn a náhrad.*

2. – *Pan Van der Mussele se dne 7. března 1980 obrací na Komisi. Ve svém ustanovení ex-offo pro účely zajištění pomoci panu Ebrimovi spatřuje „nucenou nebo povinnou práci“, neslučitelnou s čl. 4 odst. 2 Úmluvy a zasahovou do svého majetku, jež je v rozporu s čl. 1 Protokolu č. 1. Kromě toho kritizuje diskriminaci, k níž podle něj dochází mezi advokáty a některými jinými profesemi a která porušuje čl. 14 Úmluvy ve spojení s článkem 4.⁽¹⁾*

• *Rozsudek ze dne 23. listopadu 1983 (plénium Soudu) (série A č. 70)*

3. – Soud předběžně odpovídá na námítku belgické vlády. Povinnost poskytnout bezplatnou pomoc obhájce je v trestních věcech založena na čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy; v občanskoprávních věcech někdy představuje jeden z prostředků zajištění spravedlivého procesu požadovaného čl. 6 odst. 1. Spocívá tudíž na belgickém státu. Ten ji zákonně svěruje advokátním komorám, ale toto řešení ho nemůže zprostit jeho odpovědnosti z hlediska Úmluvy a to tím spíše, že belgické advokátní komory – při striktním respektování jejich nezávislosti – podléhají požadavkům zákona.

4. – Poté Soud přistupuje k hlavní otázce, k otázce tvrzeného porušení čl. 4, pojmávaného samostatně. Konstatuje, že tento text neuvádí, co má být chápáno

⁽¹⁾ Komise ve své zprávě ze dne 3. března 1982 dospívá k závěru, že nedošlo k porušení čl. 4 odst. 2 Úmluvy (deset hlasů proti čtyřem), čl. 1 Protokolu č. 1 (devět hlasů proti pěti) a čl. 14 Úmluvy ve spojení s oběma výše uvedenými články (sedm hlasů proti sedmi s rozhodujícím hlasem předsedy).

jako „nucená nebo povinná práce“. Aniž ztrácí ze zřetele specifika a autonomie Úmluvy, interpretuje ji ve světle Konvencí č. 29 a 105 Mezinárodní organizace práce, kterými jsou vázány téměř všechny členské státy Rady Evropy, mezi nimi i Belgie. Podle čl. 2 odst. 1 Konvence č. 29 výraz „nucená nebo povinná práce“ označuje „jakoukoli práci nebo službu požadovanou od jednotlivce pod hrozbou jakéhokoli trestu a k níž se tento jednatel nevolil z vlastní vůle“. S ohledem na absenci fyzického nebo psychického přinucení nemohou být služby provedené panem Van der Mussele pokládány za nucenou práci ve smyslu čl. 4 evropské Úmluvy. Měly povinný charakter? Rizika podstupovaná v případě odmítnutí vstupu představovala hrozbu trestu, ale Soud přisuzuje relativní váhu argumentu založenému – belgickou vládou a Komisí – na předběžném souhlasu, který podle nich stěžovatel dal v okamžiku, kdy si zvolil profesi advokáta. Pokládá za nutné vzít v úvahu všechny okolnosti případu a to z hlediska zájmů, které stojí v pozadí čl. 4 (obecný zájem, společenská solidarita a běžnost).

Služby, jež měly být poskytnuty, nevybočovaly z rámce běžných činností advokáta. Navíc měly protihodnotu ve výhodách souvisejících s profesí (profesní monopol v obhajování a zastupování) a přispívaly k odborné výchově pana Van der Musseleho. Kromě toho tato povinnost, která představovala prostředek, jak panu Ebrimovi zajistit užívání práva dle čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy, měla blízko k „běžným občanským povinnostem“ zmíněným v čl. 4 odst. 3 písm. d). Konečně, na stěžovatele nebylo kladeno nepřiměřené břemeno (zhruba padesát ustanovení v průběhu tří let praxe koncipienta). Ostatně dotyčný nekritizoval povinnost v samotném principu, ale ve dvou podmínkách jejího výkonu: absence odměny a neproplacení výloh. Soud poznamenává, že legislativy četných smluvních států se vyvíjejí takovým směrem, že Státní pokladna zajišťuje odškodnění advokátů nebo koncipientů, kteří jsou ustanoveni pro pomoc nesolventním jednotlivcům. V projednávaném případě nenastala významná a nepřiměřená nerovnováha mezi sledovaným cílem – vstupem do Advokátní komory – a povinnostmi přijatými pro jeho dosažení. Jelikož se nejednalo o povinnou práci, čl. 4 sám o sobě nebyl porušen (jednomyslně).

5. – Pan van der Mussele se dovolával též čl. 14 ve spojení s článkem 4. Navzdory předcházejícímu závěru Soud pokládá první ustanovení za aplikovatelné: sama o sobě běžná práce se může ukázat abnormální, jestliže při výběru skupin nebo jednotlivců, kteří jsou povinni ji provést, panuje diskriminace. Připomíná, že čl. 14 chrání proti veškeré diskriminaci jednotlivce, kteří se nacházejí v analogických situacích. Avšak konstatuje, že neexistuje podobnost mezi různorodými situacemi zmíněnými stěžovatelem (na jedné straně advokáti a na druhé soudci, veřejní nebo ministerští činitelé, lékaři, veterináři, lékárníci, zubaři, atd.) a dospívá k závěru, že nedošlo k porušení (jednomyslně).

6. – Zbývá poslední bod stížnosti, založený na čl. 1 Protokolu č. 1. Tento text zakotvuje respektování skutečného majetku; avšak pokud jde o neposkyt-

nutí odměny, nesolventnost pana Ebrimy zabraňovala vzniku pohledávky. Odlišným problémem byly výlohy, jelikož pan Van der Mussele musel hradit některé částky z vlastních zdrojů; avšak ty byly relativně nízké a vyplývaly z povinnosti provést práci slučitelnou s čl. 4 Úmluvy. Soud tak dospívá k závěru, že v obou případech je čl. 1 Protokolu č. 1 neaplikovatelný, a to jak sám o sobě, tak ve spojení s čl. 14 Úmluvy (jednomyslně).

7. Literatura

- ANDREWS (J.). – «Forced labour at the Belgian Bar», *E.L.R.* 1984, str. 133-135.
 COHEN-JONATHAN (G.). – «Cour européenne des droits de l'homme (1982-1983-1984)», *C.D.E.* 1986, str. 204-206.
 DRZEMCYEWSKI (A.). – «European Convention on Human Rights», *Y.E.L.* 1983, str. 445-447.
 FARENHORST (I.). – «Bedeutung der Zwangs- oder Pflichtarbeit», *EuGRZ* 1985, str. 477-485.
 LAWSON (R. A.) a SCHERMERS (H. G.). – *Leading cases of the European Court of Human Rights*, Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, str. 135-144.
 MERRILLS (J. G.). – «Decision on the European Convention on Human Rights during 1984», *B.Y.B.I.L.* 1984, str. 363-367.
 PELLOUX (R.). – «Les arrêts rendus par la Cour européenne des droits de l'homme en 1983», *A.F.D.I.* 1984, str. 457-459.
 PONCET (D.). – «Faut-il assimiler la défense de l'indigent à un "travail forcé"? Mc Van der Mussele devant la Cour européenne des droits de l'homme», *Bulletin de la Fédération suisse des avocats*, 1984, č. 89, str. 1-13.
 ROLLAND (P.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», *J.D.I.* 1985, str. 222-228.

[15] VĚC KARLHEINZ SCHMIDT proti NĚMECKU – Povinnost mužů, ale nikoli žen, v Bádensku-Württembersku, konat službu požárníka, nebo, v případě nevykonání, zaplatit příspěvek.

1. – Dne 30. dubna 1982 příslušný úřad ve městě Tettnang ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko, požaduje po panu Karlheinz Schmidtovi, narozenému v roce 1939, zaplacení příspěvku požárníka ve výši 75 DEM za rok 1982. Své rozhodnutí opírá o ustanovení § 43 zákona o požárnících této spolkové země, ve znění ze dne 27. listopadu 1978 a o městskou vyhlášku ze dne 5. prosince 1979. Dne 20. července 1982 správní orgán pro Bodenseekreis zamítá opravný prostředek, který stěžovatel podal proti rozhodnutí města.

Pan Schmidt se poté s poukazem na porušení principu rovnosti pohlaví obrací na správní soud v Sigmaringenu, který jeho stížnost zamítá dne 18. srpna 1983. Neuspěje ani jeho odvolání: zemský správní soud mu dne 25. března 1986 nevyhoví a zároveň odmítá vyslovit přípustnost kasační stížnosti. Dotyčný toto rozhodnutí marně napadá před Spolkovým správním soudem. Dne 31. led-

45 VĚC AIREYOVÁ proti IRSKU – Vliv nákladů řízení na přístup k Vrchnímu soudu

1. – *Paní Johanna Aireyová, irská občanka narozená v roce 1932, žije v Corku. Pochází z rodiny žijící ve skromných poměrech a od svého mládí pracuje jako prodavačka. V roce 1953 se vdala a má čtyři děti, z nichž nejmladší zůstává v její péči. V červnu 1972 pan Airey, v předcházející době uznáný vinným z násilí na své ženě a odsouzený k pokutě, opouští společnou domácnost; nikdy se do ní nevrátil.*

Rozvod ve smyslu zrušení manželství v Irsku neexistuje; je zakázán Ústavou. Manželé však mohou být zproštěni povinnosti společně žít buď aktem odluky, který mezi sebou uzavřou, nebo rozsudkem o odluce od stolu a lože, který může vynést pouze Vrchní soud. Po dobu osmi let se paní Aireyová marně pokoušela svého manžela přimět, aby takový akt podepsal. Od roku 1972 usiluje o obdržení rozsudku o odluce od stolu a lože, přičemž se dovolává fyzické a duševní krutosti svého manžela ve vztahu k ní a jejím dětem. Radila se s několika advokáty (solicitors), avšak nenalezla žádného, který by byl ochoten ji zastupovat. V Irsku u návrhů na odluku od stolu a lože neexistuje právní pomoc a paní Aireyová nemá dost prostředků na to, aby náklady řízení nesla sama.

2. – *Paní Aireyová se dne 14. června 1973 obrací na Komisi. Poukazuje obzvláště na porušení několika článků Úmluvy: čl. 6 odst. 1, protože je jí v praxi odepíráno právo obrátit se na soud se žádostí o odluku od stolu a lože, a to nedostupnými náklady řízení; čl. 8, neboť stát nenabízí dostupný soudní prostředek pro rozhodnutí týkající se práv a povinností vyplývajících z legislativy o rodinných záležitostech; čl. 13 tím, že nemá k dispozici žádný účinný prostředek nápravy před vnitrostátním orgánem proti porušením Úmluvy, na něž si stěžuje; čl. 14 ve spojení s čl. 6 odst. 1, neboť lze snadněji dosáhnout soudní odluky, jestliže má člověk prostředky k zaplacení, než v opačném případě.*⁽¹⁾

• **Rozsudek ze dne 9. října 1979 (senát) (série A č. 32)**

3. – Soud nejprve rozhoduje o předběžných otázkách. Irská vláda totiž tvrdila, že Komise měla stížnost prohlásit za nepřipustnou jednak pro zjevnou nepodloženost a jednak proto, že paní Aireyová nevyčerpala vnitrostátní prostředky nápravy, jak vyžaduje čl. 26.

Tyto záležitosti se řídí dvěma zásadami: proti rozhodnutím, kterými Komise

⁽¹⁾ Komise ve své zprávě ze dne 9. března 1978 vyslovuje mínění, že stát porušuje čl. 6 odst. 1 tím, že stěžovatelce nezajišťuje účinný přístup k soudu, který by jí umožnil dosáhnout rozvodu od stolu a lože (jednomyslně), a že tento závěr jí zprošťuje nutnosti zabývat se věcí z hledisek čl. 13 a 14 (jednomyslně) nebo čl. 8 (dvanáct hlasů proti jednomu s jedním zdržením se hlasování).

se rozhoduje o přípustnosti stížnosti, neexistuje opravný prostředek; Soud, jakmile je mu věc postoupena, může rozhodnout o otázkách přípustnosti předtím vznesených před Komisí. Z jejich kombinace vyplývá, že Soud se takovými otázkami nezabývá jakožto odvolací soudní orgán: omezuje se na zjištění, zda jsou splněny podmínky, jež ho opravňují k projednání merita sporu.

Když se některá vláda před Soudem dovolává zjevné nepodloženosti stížnosti, nepředkládá mu ve skutečnosti otázku týkající se těchto podmínek; zkrátka prohlašuje, že neexistuje ani náznak oprávněného tvrzení proti žalovanému státu. Soud proto o první předběžné námitce nemusí rozhodovat (jednomyslně).

Naproti tomu rozhodnout musí o druhé námitce, ostatně již předložené Komisí, neboť může vyvolávat otázky odlišné od otázky opodstatněnosti tvrzení o porušení Úmluvy. Tato námitka se skládá ze dvou částí.

Za prvé vláda uvedla, že paní Aireyová se mohla se svým manželem dohodnout na aktu odluky nebo požádat o „vydání zákazu“ či o výživné. Jelikož by výkon těchto prostředků dotyčné nezajistil přístup k justici, aby mohla požádat o odluku od stolu a lože, Soud tuto první část námitky zamítá.

Za druhé vláda tvrdila, že paní Aireyová mohla vystupovat před Vrchním soudem bez asistence právníka. Evropský soud nemůže posoudit, zda možnost hájit svou věc osobně představuje dostupný a adekvátní prostředek, aniž se zároveň vysloví k hodnotě tvrzení týkajícího se čl. 6 odst. 1. Druhou část námitky proto spojuje s projednáním merita stížnosti (jednomyslně).

4. – V meritu věci Soud ve shodě se svým rozsudkem ve věci Golder, ze dne 21. února 1975, nejprve poznamenává, že čl. 6 odst. 1 dává paní Aireyové právo mít přístup k Vrchnímu soudu pro účely žádosti o soudní odluku.

Poté odpovídá na různé argumenty irské vlády. Za prvé připomíná, že cílem Úmluvy je chránit nikoli práva teoretická či iluzorní, nýbrž konkrétní a účinná. Avšak s ohledem na komplexnost řízení a právní problémy, jež vyvstaly, na důkazní otázky a vášně vyvolané spory mezi manžely, možnost hájit svou věc bez pomoci právníka paní Aireyové nenabízí účinné právo přístupu k soudu. Tento názor je podporován statistikami ukazujícími, že v každém z řízení o odluce od stolu a lože zahájených mezi léty 1972 a 1978 navrhovatele zastupoval právník.

Za druhé, okolnost, že je nemožnost přístupu k justici, na niž si paní Aireyová stěžuje, údajně důsledkem pouze její osobní situace, a nikoli iniciativy státních orgánů, není rozhodující. Faktická překážka může porušit Úmluvu rovnocenným způsobem jako překážka právní a některé povinnosti vyplývající z Úmluvy někdy vyžadují ze strany státu pozitivní opatření.

Konečně, ačkoli Úmluva neobsahuje žádné ustanovení o právní pomoci v občanskoprávních záležitostech, čl. 6 odst. 1 někdy může státu ukládat, aby zajistil pomoc člena advokátní komory, pokud se jeví nepostradatelnou. V protikladu k tvrzení irské vlády z toho nicméně neplyne, že by bezplatná právní pomoc musela být poskytnuta v každém sporu dotýkajícím se občanských práv. Za prvé, možnost hájit svou věc bez pomoci právního zástupce může v některých případech zajistit skutečný přístup k soudům. Za druhé, zřízení systému právní pomoci je jedním prostředkem, jak zaručit tento přístup, avšak existují i jiné, jako zjednodušení řízení, a čl. 6 odst. 1 ponechává na státu volbu prostředků, které použije. Obecně Soud odmítá vyloučit tu či onu interpretaci jednoduše proto, že by tak mohlo dojít k zasahování do sféry ekonomických a sociálních práv: tu od sféry Úmluvy neodděluje žádná nepropustná stěna. Ačkoli totiž Úmluva vyslovuje hlavně občanská a politická práva, mnoho z nich má následky ekonomické nebo sociální povahy.

Soud s přihlédnutím ke všem okolnostem dospívá k závěru, že paní Aireyové se nedostalo účinného práva na přístup k Vrchnímu soudu, a že tedy byl porušen čl. 6 odst. 1 (pět hlasů proti dvěma).

5. – Soud konstatuje, že paní Aireyová si v podstatě stěžuje na nečinnost státu, a připomíná, že čl. 8 může státu uložit pozitivní povinnosti, jež jsou inherentní účinnému respektování soukromého a rodinného života. Předpokládat možnost soudní odvolky znamená uznat, že ochrana soukromého či rodinného života manželů někdy vyžaduje, aby byli zproštěni povinnosti soužití. Účinné respektování tohoto života Irsku ukládá, aby tento prostředek skutečně zpřístupnilo, když je ho třeba. Avšak v případě paní Aireyové se tak nestalo, neboť se nemohla obrátit na Vrchní soud. Byla tudíž poškozena porušením čl. 8 (čtyři hlasy proti třem).

6. – Soud dále považuje za nadbytečné se věci zabývat z hlediska článků 13 a 14 (čtyři hlasy proti třem).

7. – Jako spravedlivé zadostiučnění paní Aireyová požádala o účinný přístup k prostředku, který by umožnil nápravu situace vzniklé v důsledku neúspěchu jejího manželství, o finanční kompenzaci za bolest, nepřijemnosti a tíseň, které zakusila, jakož i o proplacení nákladů, jež nesla. Soud otázku odkládá (jednomyslně).

• **Rozsudek ze dne 6. února 1981 (senát) – Aplikace čl. 50 (série A č. 41)**

8. – V prosinci 1980 paní Aireyová přijímá nabídku irské vlády, že jí budou proplaceny přiměřené náklady, jež bude muset nést před vnitrostátními soudy v souvislosti s úsilím o dosažení odvolky od stolu a lože. Soud tuto dohodu, kterou pokládá za spravedlivou, bere na vědomí (jednomyslně).

9. – Za ztráty, které přivedlo její přestěhování v roce 1977, paní Aireyová požadovala 1 500 IRL. Soud se domnívá, že toto rozhodnutí přestěhovat se nemůže připisovat absenci účinného přístupu k Vrchnímu soudu a tento požadavek tedy zamítá (jednomyslně). Rovněž odmítá další nárok týkající se nákladů řízení před Evropskou komisí a Evropským soudem pro lidská práva: stěžovatelce během tohoto řízení byla poskytnuta bezplatná právní pomoc a dotyčná neprokázala, že zaplatila nebo musí zaplatit dodatečné honoráře, o jejichž proplacení by mohla žádat podle čl. 50 (jednomyslně).

10. – Konečně, Soud paní Aireyové přiznává 3 140 IRL, pokud jde o její ostatní nároky týkající se různých výdajů, jakož i úzkosti, kterou zakusila (jednomyslně). Irská vláda prohlásila, že je připravena částku této výše zaplatit a Soud ji pokládá za spravedlivou a přiměřenou. ⁽¹⁾

11. Literatura

- ALKEMA (E. A.). – «Noot», *N.J.* 1980, str. 1233-1235.
- ANDREWS (J.). – «Legal aid in the Republic of Ireland», *E.L.R.* 1980, str. 84-86.
- CALLEWAERT (J.), DÉJEANT-PONS (M.) a SANSONETIS (N.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme relative à l'article 50 de la C.E.D.H. (2e partie)», *R.U.D.H.* 1990, str. 127.
- CASTRO-RIAL GARRONE (F.). – «Crónica de las decisiones de la Comisión y del Tribunal europeo de Derechos Humanos», *R.I.E.* 1981, str. 242-245.
- COHEN-JONATHAN (G.). – «Cour européenne des droits de l'homme – chronique de jurisprudence 1979», *C.D.E.* 1980, str. 470-473.
- GARCIA DE ENTERRIA (E.) (ed.). – *El sistema europeo de protección de los derechos humanos*, Madrid, Civitas, 1983, str. 507-515.
- HARRIS (D. J.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1979», *B.Y.B.I.L.* 1978, str. 264-267.
- LAWSON (R. A.) a SCHERMERS (H. G.). – *Leading cases of the European Court of Human Rights*, Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, str. 84-94.
- PELLOUX (R.). – «Les arrêts rendus par la Cour européenne des droits de l'homme en 1979», *A.F.D.I.* 1980, str. 323-324.
- PELLOUX (R.). – «Les arrêts rendus par la Cour européenne des droits de l'homme en 1981», *A.F.D.I.* 1982, str. 511-512.
- ROLLAND (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», *J.D.I.* 1982, str. 187-190.
- SAULLE (M. R.). – «Tutela giudiziaria del conjuge e diritti umani davanti alla Corte europea», *Riv. D.E.* 1981, str. 211-217.
- THORNBERRY (P.). – «Poverty, litigation and fundamental rights – A European perspective», *I.C.L.Q.* 1980, str. 250-258.

⁽¹⁾ V Irsku byl zaveden režim právní pomoci a porady v občanskoprávních záležitostech; jeho spravování bylo svěřeno nezávislému orgánu, Radě právní pomoci.

ho opatření, jeho kvalifikace ve vnitrostátním právu, řízení související s jeho přijetím a výkonem, jakož i jeho závažnost.

Pokud jde o souvislost s trestným činem, Soud poznamenává, že před tím, než může být vydáno nařízení podle zákona z roku 1986, musí být obžalovaný odsouzen za jeden nebo několik trestných činů v záležitostech obchodování s omamnými látkami. Soud připouští, že závažnost nařízení není rozhodující sama o sobě, jelikož pro dotčenou osobu mohou mít podstatný dopad četná ne-trestní opatření preventivní povahy. Nicméně následující skutečnosti jsou silnými indiciemi toho, že konfiskační nařízení představovalo trest: široká zákonná presumpce, že každý majetek, jenž přešel do rukou delikventa v průběhu šestiletého období, je plodem obchodování s omamnými látkami, pokud dotyčný neprokáže opak; skutečnost, že konfiskační nařízení se vztahuje na příjmy obchodování s drogami a neomezuje se na skutečné obohacení nebo zisk; diskreční pravomoc soudce k tomu, aby při stanovení výše konfiskované částky vzal v úvahu stupeň viny obžalovaného, jakož i možnost osobní exekuce.

Při snaze proniknout za zdání a uchopit realitu – nezávisle na kvalifikaci konfiskačního opatření – zůstává skutečností, že pan Welch utrpěl v důsledku nařízení větší újmu, než by byla ta, jež mu hrozila v době spáchání činů, z nichž byl usvědčen. S ohledem na kombinaci represivních prvků je konfiskační nařízení nutno pokládat za opravdový trest. Z tohoto důvodu byl porušen čl. 7 odst. 1 (jednomyslně).

Soud nicméně zdůrazňuje, že tento závěr nijak nezpochybnuje konfiskační pravomoci přiznané soudům k tomu, aby jim umožnily bojovat proti zlu, jakým je obchodování s drogami.

5. – Soud konstatuje, že konfiskační nařízení nebylo kvůli nynějšímu řízení dosud vykonáno, a domnívá se proto, že otázka čl. 50 není dostatečně připravena. Rozhoduje tedy o jejím odložení (jednomyslně).

Za náklady řízení ve Štrasburku stěžovateli přiznává 13 852,60 GBP, od nichž se odečtou částky poskytnuté v rámci právní pomoci (jednomyslně).

• *Rozsudek ze dne 26. února 1996 (senát) – Aplikace čl. 50 (Sbirka 1996-II)*

6. – Soud zamítá žádost týkající se materiální újmy ve výši 301 596 GBP (jednomyslně). Pan Welch si před orgány Úmluvy nestěžoval na důsledky nařízení, kterým mu byl uložen zákaz nakládat s veškerým majetkem, a nepožádal *High Court*, aby ho změnil, pokud jde o jeho majetek v Portugalsku a Spojeném království. Také jeho manželka mohla vyzvat *High Court*, aby nařízení změnil nebo ho odvolal na základě toho, že vlastníkem je ona. Stručně řečeno, tvrzení ztráty nemohou být legitimně považovány za vyplývající z toho, že na

stěžovatele byla aplikována konfiskační ustanovení obsažená v zákoně o trestných činech týkajících se obchodování s omamnými látkami.

7. – Co se týče žádosti o odškodnění za ztížení společenského postavení (vyčíslenou na 19 000 GBP), Soud se domnívá, že konstatování porušení čl. 7 odst. 1 Úmluvy představuje samo o sobě dostatečně spravedlivé zadostiučinění (jednomyslně).

8. – Jelikož Soud žádost o náhradu zamítl, nenalézá žádný důvod, proč by měl nařídít proplacení nákladů řízení (jednomyslně).

9. Literatura

- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1995», *A.F.D.I.* 1995, str. 485 a násl.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1996», *A.F.D.I.* 1996, str. 749 a násl.
- DECAUX (E.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1995)», *J.D.I.* 1996, str. 207-209.
- KOERING-JOULIN (R.). – «Droits de l'homme», *R.S.C.D.P.C.* 1996, str. 470-471.
- FARRAN (S.). – *The UK before the European Court of Human Rights. Case law and commentary*, Londýn, Blakstone, 1996, str. 191-194.
- LAMBERT (P.). – «La Cour européenne des droits de l'homme – année 1996», *J.T.D.E.* 1997, str. 35-42 a 57-62.
- MERRILLS (J. G.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1995», *B.Y.B.I.L.* 1995, str. 654.
- PELSER (C. M.). – «The case law of the European Court of Human Rights during 1995», *E.J.C.* 1996, str. 283 a násl.
- SHERLOCK (A.) a ANDREWS (J.). – «Judgments of the European Court of Human Rights», *E.L.R. Human Rights Survey* 1996, str. 78 a násl.
- SUDRE (F.). – «Droit européen des droits de l'homme», *J.C.P.* 1996, édition générale, č. 8, I, 3910.
- SUDRE (F.). – «Droit de la Convention européenne des droits de l'homme», *J.C.P.* 1997, édition générale, č. 6-7, I, 4 000.
- SUDRE (F.) a kol. – «Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1995», *R.U.D.H.* 1996, str. 1 a násl.
- SUDRE (F.) a kol. – «Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1996», *R.U.D.H.* 1997, str. 4 a násl.

115 VĚC C. R. proti SPOJENÉMU KRÁLOVSTVÍ ⁽¹⁾ – Odsouzení muže za poku s o znásilnění své ženy

1. – *Britský občan narozený v roce 1952, pan C. R., žije v Leicesteru. Po několika letech problémů v manželském soužití jeho manželka opouští společ-*

⁽¹⁾ Viz též věc S. W. proti Spojenému království.

nou domácnost. Dne 12. listopadu 1989 stěžovatel vniká do domu jejich rodičů a pokouší se mít s ní pohlavní styk proti její vůli.

Je obviněn z pokusu o znásilnění a z použití násilí. V procesu před Crown Court v Leicesteru dne 30. července 1990 obhajoba tvrdí, že právně není možné, aby muž znásilnil svou manželku. Dovolává se teze vyslovené Sirem Matthew Halem v roce 1736, podle níž žena tím, že se provdá, všeobecně souhlasí s tím, že bude mít sexuální vztahy se svým manželem. Soudce Owen zkoumá několik výjimek z tohoto pravidla, které se objevily v common law v průběhu posledních padesáti let a vyslovuje názor, že s ohledem na to, že mezi manžely existuje tichá dohoda o tom, že jejich manželství skončilo, a na to, že manželka ukončila společný život a jasně stěžovateli sdělila, že nadále není svolná k tomu, aby s ním měla sexuální vztahy, jsou v daném případě aplikovatelné dvě výjimky z imunity, jež jsou zakotveny v judikatuře. Stěžovatel poté uznává svou vinu ve dvou bodech obžaloby, načež je odsouzen ke třem letům odnětí svobody.

Proti rozsudku se odvolává ke Court of Appeal, který dne 14. března 1991 odvolání jednomyslně zamítá; poté podává kasační stížnost Sněmovně lordů, která dne 23. října 1991 rozsudek Court of Appeal jednomyslně potvrzuje. Lord Keith of Kinkel vysvětluje, že common law se může a musí vyvíjet, aby odrazilo změny, jež nastaly, pokud jde o postavení žen ve společnosti a o instituci manželství. Common law přineslo několik výjimek z Haleovy teze a neexistuje pádný důvod, proč by v současné době neměla být pokládána za neaplikovatelnou jako celek. Kromě toho ustanovení § 1 odst. 1 pozměňovacího zákona z roku 1976, o sexuálních deliktech, nijak nebrání zrušení manželské imunity, neboť výraz „nelegitimní“, figurující v definici znásilnění, jakou podává toto ustanovení, neznamená „mimomanželský“, nýbrž je „pouhou redundancí“.

2. – Ve své stížnosti podané Komisi dne 31. března 1992 si pan C. R. stěžuje na to, že byl odsouzen za jednání, které podle něj v době spáchání nebylo trestným činem; dovolává se čl. 7 Úmluvy.⁽¹⁾

• **Rozsudek ze dne 22. listopadu 1995 (senát) (série A č. 335-C)**

3. – Ať je znění určitého zákonného ustanovení sebejasnější, v každém právním systému nevyhnutelně existuje prvek soudního výkladu a je nutno objasnit sporné body a přizpůsobit se změnám situace. Článek 7 nelze vykládat tak, že tento proces zakazuje, pod podmínkou, že výsledek je koherentní s podstatou trestného činu a že je rozumně předvídatelný.

4. – Soud nespátřuje žádný důvod, proč by se měl distancovat od závěru Court of Appeal a Sněmovny lordů, pokud jde o význam slova „nelegitimní“ užitého

⁽¹⁾ Komise ve své zprávě ze dne 27. června 1994 vyjadřuje názor, že čl. 7 odst. 1 nebyl porušen (čtrnáct hlasů proti třem).

v pozměňovacím zákoně z roku 1976, o sexuálních deliktech. Jejich rozhodnutí pouze sledovala tendenci postřehnutelnou ve vývoji judikatury a odstraňující imunitu, která chránila manžela před stíháním za znásilnění své ženy. Vzhledem ke stavu práva ke dni 12. listopadu 1989 není pochyb o tom, že manžel, který měl násilný pohlavní styk se svou manželkou, mohl být za různých okolností usvědčen ze znásilnění. Navíc výklad daný judikaturou prodělal zjevný vývoj, koherentní s podstatou daného trestného činu, který směřoval k tomu, že podobné chování bude všeobecně pokládáno za trestný čin znásilnění. Tento vývoj byl takový, že soudní uznání neexistence imunity bylo v dané době rozumně předvídatelnou právní etapou.

Svou podstatou pokořující charakter znásilnění je natolik zjevný, že výsledek rozhodnutí Court of Appeal a Sněmovny lordů nelze pokládat za jsoucí v rozporu s předmětem a účelem čl. 7 Úmluvy nebo s jejími základními cíli, jejichž samou podstatou je úcta k lidské důstojnosti a svobodě. Shrnuto, k porušení čl. 7 odst. 1 nedošlo (jednomyslně).

5. Literatura

- BEDDARD (R.). – «Retrospective crime», *N.L.J.* 1995, str. 663 a násl.
 COSTA (J.-P.). – «Le principe de non-rétroactivité des peines devant la Cour européenne des droits de l'homme», *A.J.D.A.* 1996, str. 445-447.
 COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1995», *A.F.D.I.* 1995, str. 485 a násl.
 DECAUX (E.) a TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1995)», *J.D.I.* 1996, str. 267-269.
 KOERING-JOULIN (R.). – «Droits de l'homme», *R.S.C.D.P.C.* 1996, str. 473-474.
 MARGUÉNAUD (J.-P.). – «Sources européennes», *R.T.D.C.* 1996, str. 512-514.
 MERRILLS (J. G.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1996», *B.Y.B.I.L.* 1996, str. 615-617.
 OSBORNE (C.). – «Does the end justify the means? Retrospectivity, Article 7, and the marital rape exemption», *E.H.R.L.R.* 1996, str. 406-416.
 PELSNER (C. M.). – «The case law of the European Court of Human Rights in 1995», *E.J.C.* 1996, str. 283 a násl.
 SHERLOCK (A.) a ANDREWS (J.). – «Judgments of the Court of Human Rights», *E.L.R. Human Rights Survey* 1996, str. 78 a násl.
 SUDRE (F.). – «Droit européen des droits de l'homme», *J.C.P.* 1996, édition générale, č. 8, 1, 3910.
 SUDRE (F.) a kol. – «Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1995», *R.U.D.H.* 1996, str. 1 a násl.

[116] VEČ CANTONI proti FRANCII – Zákonnost trestního odsouzení vedoucího supermarketu pro neoprávněný výkon lékárnictví

1. – Francouzský občan narozený v roce 1947, pan Michel Cantoni, řídí supermarket ve městě Sens (departement Yonne). V roce 1988 je na základě